

Az operatív programok és a Helyreállítási Terv értékelése energetikai, éghajlati szempontból

Összefoglaló

2022. március

Magyarország várhatóan az alábbi összegekre lesz jogosult¹:

- 22 271,2 millió euró az ERFA, ESZA+ és Kohéziós Alapból;
- 261,1 millió euró a Méltányos Átállást Támogató Alapból és
- 258,8 millió euró az Európai Területi Együtműködés keretéből, valamint
- 7,2 milliárd euró támogatás a Helyreállítási és Ellenállóképességi Alapból.

Hozzájárulás az Európai Zöld Megállapodás céljaihoz, kapcsolódás az „Irány az 55%!” csomaghoz és a nemzeti éghajlati célokhoz

Éghajlati hatások

Egy civil elemzés² szerint a magyar helyreállítási terv költségvetésének 37%-a szolgálja a „zöld” célokat, és a források további 13%-ának a zöld átmenetre gyakorolt hatása a vonatkozó intézkedések végrehajtásától függ. A terv energiaágazattal kapcsolatos reformjai az energiaközösségek és a megújuló energiaforrások alkalmazását lehetővé tevő keretfeltételek megteremtésével diverzifikálhatják az energiatermelést; a reformok tényleges hatása azonban a bevezetett jogszabályok részleteitől függ.

Az operatív programok a klímacélokat általánosságban említik, anélkül, hogy külön utalnának az Európai Zöld Megállapodásra, a “Irány az 55%!”-ra vagy más fokozott kötelezettségvállalásokra. Az éghajlatváltozással kapcsolatos kihívások elemzése és ezekre adandó szakpolitikai intézkedések jobbra ágazatspecifikusak, az átfogó környezeti és éghajlati megfontolásokat eltérő mértékben veszik figyelembe, azaz az OP-k nem következetesek és nem azonos színvonalúak e tekintetben, és számos, környezeti és éghajlati szempontból káros intézkedést is tartalmaznak.³

A programok tervezett forrásfelhasználása több lehetőséget is elszalaszt: valódi ösztönzők a körforgásos gazdaság fejlesztésére, az energiahatékonysági felújítás nagyobb arányú finanszírozására, a megújuló energiaforrások szélesebb választéka stb. A helyreállítási tervből nagyrészt hiányoznak az energiafelhasználás csökkentésére irányuló intézkedések (pl. kibocsátáscsökkentés a közlekedésben, energiatakarékosság az épületállományban).

¹ <https://cohesiondata.ec.europa.eu/stories/s/2021-2027-EU-allocations-available-for-programming/2w8s-ci3y/>

² Green Recovery Tracker, <https://www.greenrecoverytracker.org/country-reports/hungary>

³ A GINOP Plusz például nem tekinti prioritásnak a "zöld, alacsony szén-dioxid-kibocsátású átállást" (2. szakpolitikai célkitűzés). A fenntarthatóbb és kevésbé fogyasztás-függő gazdaság, társadalom és életmód felé történő paradigmaváltás nem cél.

Az európai uniós forrásokból származó magyarországi juttatások csak az éghajlatvédelmi célok eléréséhez szükséges beruházási igények kevesebb mint felét kívánják fedezni.⁴

Javaslatok: Az energiahatékonysági és a megújuló energiaforrásokkal kapcsolatos projekteket is összefüggéseikben kell értékelni. Magyarországnak jelentősen növelnie, átalakítania és diverzifikálnia kell e tételek finanszírozását annak érdekében, hogy 2050-ig folyamatosan haladjon az éghajlat-semlegesség elérésének útján.

Klímavédelmi intézkedések

Energiahatékonysági intézkedések

A Helyreállítási és Ellenállóképességi Tervből teljességgel hiányoznak a kifejezetten az energiahatékonyságot szolgáló intézkedések, néhány megújuló energiára vonatkozó intézkedés tér ki erre érintőlegesen. Ez figyelmen kívül hagyja az EU helyreállítási és alkalmazkodóképességi eszközének technikai iránymutatását (2021. január), az EU felújítási hullám stratégiáját, valamint azt, hogy a Magyarországra vonatkozó országspecifikus ajánlások az épületek energiahatékonyságának növelésére szólítottak fel.

Az energiahatékonyság előmozdítása érdekében a KEHOP Plusz az energiahatékonysági kötelezettségi rendszer (EKR) és ESCO-k kombinálását tervezi, de elsősorban középületek esetében. A háztartási energiahatékonysági beavatkozásokat elsősorban az EKR-en keresztül tervezik finanszírozni. Ehhez képest az alacsony jövedelmű háztartásoknak többéves, vissza nem térítendő támogatási rendszerre lenne szükségük magas (pl. 95%-os) támogatási intenzitással, amely ösztönzi a mélyfelújítást (bónuszpontokkal). Az átlagos/közepes jövedelmű háztartásoknak többéves, visszatérítendő hitelre / támogatási rendszerre van szükségük (30-40%-os támogatási intenzitással), amely a mélyreható energetikai felújításokra összpontosít, a lakás/ház alapvető energetikai teljesítményének szintjétől függően minimális felújítási szintet határoz meg, és bónuszpontokat ad hozzá. A cél az, hogy elkerüljük a lock-in hatást, és biztosítsuk, hogy az érintett lakóépületek a végén megfelelő hőszigeteléssel és felújított nyílászárókkal rendelkezzenek, valamint átálljanak tiszta fűtési rendszerre. Az előzetes és utólagos energiaauditot az erre a célra létrehozott kamarának vagy energetikai szakértői hálózatnak kell elvégeznie, amelynek kapacitásépítését és magát az auditot uniós és állami forrásokból kell fedezni.

---

⁴ A Partnerségi Megállapodás hivatalosan benyújtott változata szerint tehát ERFA-ból 4488,4 millió EUR és Kohéziós Alapból 1681,7 millió EUR fordítódik éghajlati célokra. Ehhez hozzáadva a Helyreállítási és Ellenállóképességi Alapból a magyar HET szerinte éghajlati célokra szánt 1033,89 millió eurót, 7203,99 millió eurót kapunk mint a 2021 - 2027 (- 2029) időszakban Magyarország által klímacélokra fordítandó összeget. A Nemzeti Energia és Klímaterv (NEKT) szerint: "A vizsgált 2016 és 2040 közötti időszakban a WAM forgatókönyv pótlólagos, teljes diszkontált rendszerköltsége 20 401 milliárd forint, melynek éves átlagos értéke 582,9 milliárd forint. (...) A diszkontálás a 2016. évre történt, 5%-os hosszú távú diszkontráta mellett. A modell a költségeket euróban számolja, amelyet egy hosszú távon konstansnak feltételezett, 310 HUF/EUR árfolyamon váltottunk át." Feltételezve, hogy a költségek minden évben azonosak lesznek (ami nyilvánvalóan nem így lesz), a 2021-2027-es időszakra (7 év) 13 160 millió EUR beruházási igényt kapunk. Ha ezt összevetjük a kohéziós forrásokból és az RRF-ből származó juttatásokkal, és figyelembe vesszük, hogy a 2020 elején elfogadott NEKT még nem jelölt ki ambiciózusabb éghajlati célokat (továbbra is csak 2030-ig 40%-os ÜHG-csökkentést céloz) és ezért költségszámításait a valós igényekhez képest szerénynek kell tekinteni.

A területi igazságos átmeneti tervekben ill. a pályázati felhívásokban, valamint az önkormányzati épületek energiafogyasztásának javítását célzó intézkedések nem határoz meg semmilyen minimális felújítási követelményt, ill. nem szabják feltételül a megújuló energiaforrásokba történő beruházások számára, hogy a felújítás javítsa az adott épület energiateljesítményét.

Fűtés

A távfűtés energiahatékonyságának javítását a KEHOP Plusz szétválasztja a távfűtés megújuló energia alapra helyezésétől, ez utóbbit külön intézkedés keretében kezeli. Csupán új távhőrendszerek, valamint távhőrendszerek összekötése kapcsán szabja feltételül, hogy biztosított legyen "a megújuló alapú működés és nagy a hőigénysűrűség". Negyedik generációs távfűtési rendszerek⁵ kialakításáról nem esik szó a KEHOP Pluszban, holott ez a kielégítendő energiaigényt nagy mértékben csökkenthetné. A termálvizekben közismerten gazdag Magyarországon még számos településen lehetne akár földhőre vagy geotermikus energiára alapozva kisebb távfűtő erőművek telepítését ösztönözni.

Megújuló energiaforrások

A KEHOP Plusz célkitűzései⁶ ehhez csak kis mértékben járulnak hozzá a villamosenergia-termelésben elérendő megújulóenergia-arányhoz. A TOP Pluszban az önkormányzati épületek esetében megújuló energiaforrások hasznosításával kapcsolatos mutatók (2021. dec.1. OP verzió) nem teszik lehetővé annak értékelését, hogy ez az OP mennyiben járulhat hozzá a nemzeti megújulóenergia-célkitűzéshez.

A megújuló energiaforrások közül a napenergia, a biomassza és a geotermikus energia gyakran szerepel, míg a szélerőművek szinte egyáltalán nem szerepelnek a tervekben. A lehetséges projektek és beruházások köre egyelőre meglehetősen széles és meghatározatlan. A megújuló energiaforrások hasznosításának ösztönzése mellett nem találunk biztosítékot a biomassza fenntartható mértékű hasznosítására.

Javasoljuk a fűtési, elsősorban távfűtési rendszerek vonatkozásában a biomassza alkalmazásának mellőzését, és a geotermikus, ill. hőszivattyús megoldások előtérbe helyezését.

A HET keretében 2021 decemberében megjelent egy felhívás „Lakossági napelemes rendszerek támogatása és fűtési rendszerek elektrifikálása napelemes rendszerekkel kombinálva” címmel. A támogatások nem a leginkább rászoruló rétegeket érik el⁷ és

---

⁵ a fejlesztések csomagban kezelését a rendszer megújuló alapokra (elsősorban geotermikus energia, hőszivattyú) helyezésével, az adott távfűtési rendszer által kiszolgált épületállomány alacsonyabb hőmérsékletű távhő fogadására és hatékony hasznosítására irányuló szigetelési és gépészeti mélyfelújításával kombinálva

⁶ A NEKT szerint a megújuló energiaforrásokból származó villamosenergia-termelő kapacitásoknak 2030-ban kell érniük a 7697 MW-ot, és évente 11289 GWh villamos energiát kell termelniük. KEHOP Plusz: 2029 végéig 860 MW megújulóenergia-kapacitás telepítését támogatja, amely évente 73 300 MWh energiát (beleértve a hőt és a villamos energiát) termelne.

⁷ A jövedelemhatár túl magas, a műszaki feltételek pedig túl szigorúak, így a vissza nem térítendő támogatás túl széles körben, nem csak a valóban rászoruló háztartásokat célozza meg.

felhasználásuk nem lesz hatékony, mivel a befektetés megtérülése (villamosenergia-költségek megtakarítása) indokolná, hogy a támogatások részben visszatéríthetők legyenek; ez a kedvezményezettek szélesebb köre számára kínálna finanszírozási lehetőséget. Továbbá az épületek energiateljesítményének javítására vonatkozó elégtelen követelmények az energiapazarlás elakadásához vezethetnek, miközben a támogatási rendszer kialakítása ösztönözheti a mélyebb felújítást. A felhívás értékét tovább rontja, hogy a kormány 2022 márciusában társadalmi egyeztetés nélkül módosította a feltételeket, megemelve az első körös pályázatokra fordítandó keretet és a szakmai – pontozási – szempontrendszert eltörölve, hogy minden jogosult pályázó kaphasson támogatást.

Energiaközösségek

A Helyreállítási és Ellenállóképességi Terv RRF-3.4.1.-21 Közösségi megújuló energiatermelés és felhasználás intézkedése arra törekszik, hogy megújuló energiát használó, környezetvédelmi és szociális szempontból egyaránt fenntartható lakhatási megoldásokat valósítson meg, egy kis kapacitású naperóműből származó bevételeket felhasználva a szociális lakások energiaköltségeinek kifizetésére (előrefizetéses mérőórákon keresztül), támogatva a kisgyermek hálószobáinak elektromos fűtését. Azonban a megújuló energia szövetkezeti és közösségi alapon történő hasznosítására vonatkozó érdemei ellenére nem írja elő az épületek felújítását az energiateljesítményük javítása érdekében, és ezért nem veszi figyelembe az ilyen rendszer lehetséges hosszú távú előnyeit (azaz az energiaigény fenntartható csökkentését).

KEHOP Pluszban és a TOP Pluszban is szerepel energiaközösségek infrastrukturális fejlesztése, de a célszámok hiányoznak, az energiaközösségek számára nincsenek dedikált források. A közösségi energiát illetően támogatni kell az alulról felfelé építkező megközelítést, ahol az operatív programok (és a HET) biztosítják, hogy a támogatott megújulóenergia-közösségek alulról jövő, közösségi alapúak legyenek, és a kedvezményezettek megfelelő segítséget kapjanak közösségienergia-projektjük megtervezéséhez, megvalósításához, fejlesztéséhez és fenntartásához a közösség javára. A nem infrastrukturális fejlesztések támogatását (mind a KEHOP, mind a TOP Plusz esetében) javasoljuk a tudatosság növelésére, a prosumerizmus és az energiaközösségek képzésére és tanácsadására irányítani.

Ugyanakkor a TOP Plusz 4. prioritása (Budapest infrastrukturális fejlesztések) "egyablakos" energetikai ügynökség létrehozását javasolja, melynek szerepe az energiaközösségek és a prosumerek nem pénzügyi támogatása. Javasoljuk ezt a modellt kiterjeszteni Magyarország kevésbé fejlett régióira is.

Gáz, fosszilis tüzelőanyagok, hidrogén

Földgázra és hidrogénre irányuló fejlesztéseket a KEHOP Plusz⁸, valamint érintőlegesen - városi közösségi közlekedési járművek kapcsán - az IKOP Plusz tartalmaz. Földgáz annyiban jelenik meg a rendszerben, hogy a hidrogén és a biometán földgáz-infrastruktúrába táplálását lehetővé tévő fejlesztéseket támogat a program. Az intézkedések indoklása során az anyag mindössze a Nemzeti Hidrogén Stratégia 2030-ra hivatkozik, **nem helyezi a hidrogénigényt és a hidrogéntermelést átfogóbb, az energiamegtakarítást, az energiaigények csökkentését előtérbe helyező és a fennmaradó energiaigény kielégítését szorgalmazó stratégiai kontextusba.**

Az „alacsony kibocsátású hidrogén termelés CCS használatával” kifejezés **megengedi, hogy fosszilis forrásból, fosszilis eredetű hidrogént állítsanak elő**, ami a fosszilis függőség csökkentése és klímasemlegesség céljával ellentétes. **A karbonmentes, megújulóenergia alapú zöld hidrogén tehát nem kap elsőbbséget**; a "más színű", a fenntarthatóság elveivel ellentétes és életciklusában nem klímasemleges nem-megújuló alapú hidrogén-előállítási módszerek ugyanolyan elbírálás alá esnek, így féltő, hogy számos nem-zöld hidrogén előállítási kísérlet⁹ indul (nem az operatív programok keretében, hanem más forrásból).

A meglévő gázinfrastruktúra átalakításának és a kiszolgáló új hidrogén-infrastruktúra (töltőállomások, hidrogéntárolók stb.) kialakításának magas költségeit, költséghatékonysági / gazdaságossági, társadalmi-környezeti és klímasemlegességi / energiaátmenet szempontból alternatívákat meg kell vizsgálni.

Szemléletformálás

Mélyreható társadalmi változásokat csak akkor lehet elérni, ha növeljük a társadalom érzékenységét az éghajlatvédelem és a környezeti problémák területén, ha ösztönözzük a társadalmi szemléletváltozást és a környezettudatos cselekvést. Bár a KEHOP Plusz tartalmaz célokat a szemléletformálásra, ezek a jelenlegi tervek szerint a beruhásokhoz kapcsolódva valósulnának meg. Az egyes konkrét beruházásokhoz kapcsolódó szemléletformálás hátránya, hogy általában nem tud megfelelően átfogó lenni témájában, s hatékonyságuk is elmarad az önálló civil projektek hatásaitól. Javasoljuk, a két EU ciklussal ezelőtti fenntartható fogyasztás programok mintájára önálló szemléletformáló intézkedések indítását a KEHOP Plusz mindegyik prioritása mentén.

-
- ⁸ 2. beavatkozás (Hidrogéntermelés megújuló alapjainak biztosítása) a 2.2 „A megújuló energia előmozdítása az (EU) 2018/2001 irányelvvel – és az abban meghatározott fenntarthatósági kritériumokkal – összhangban” célkitűzés keretében és a
  - 2.3 „A tranzeurópai energiahálózaton (TEN-E) kívüli intelligens energiarendszerek, -hálózatok és -tárolás fejlesztése” célkitűzés keretében,

⁹ Erre példa a Magyar Földgáztároló Zrt. Akvamarin projektje a kardoskúti földgáz-tározónál, amelynek összberuházási értéke kb. 2,9 milliárd Ft, amiből 1,9 milliárd Ft az ITM és a NKIH közös pályázati forrása (Zöldgazdaság Finanszírozási Rendszer keretében - állami költségvetésből).

<https://nkfih.gov.hu/palyazoknak/egyeb-tamogatas/zfr-kvg>

Társadalmi részvétel a döntéshozatalban, a partnerek kapacitásépítése

Az EU Magyarországra vonatkozó országspecifikus ajánlásaival ellentétben, amelyek "a szociális partnerek és az érdekelt felek hatékony bevonását a politikai döntéshozatali folyamatba" szorgalmazták, a Helyreállítási és Ellenállóképességi Tervben szereplő reformok kevésbé fogják erősíteni a szociális partnerek részvételét a politikai döntéshozatalban. Ehelyett egy sor javasolt intézkedés megerősíti az egyoldalú, felülről lefelé irányuló megközelítést, amelynek célja csupán az, hogy a polgároknak több információt közöljenek a kormányzati döntésekről. Az 5. és 6. reformok ezt a megközelítést tükrözik.

A Végrehajtás OP Plusz célul tűzi ki többek között a társadalmi partnerek kapacitásépítését. A partnerség egyik kulcsa, hogy a monitoring bizottságokban dolgozó társadalmi partnerek megfelelően felkészültek legyenek feladataik ellátására és megfelelő kapacitásokkal rendelkezzenek ezekhez. Az elmúlt ciklusok tapasztalatai alapján csak akkor tudnak ezek a szervezetek érdemben részt venni a bizottságok munkájában, ha a szakmai tudás mellett elégséges anyagi forrásokkal is rendelkeznek. A Bizottság 240/2014/EU felhatalmazáson alapuló rendelete (2014. január 7.) az európai strukturális és beruházási alapok keretében megvalósított partnerségre vonatkozó európai magatartási kódexről megállapítja, hogy a hatóságoknak meg kell vizsgálniuk, hogy szükséges-e a társadalmi partnerek intézményes kapacitásának megerősítése és támogatnia kell ezt. A támogatás egyebek mellett célzott műhelytalálkozók, képzések, koordinációs és hálózatépítési struktúrák vagy a programok elkészítésével, végrehajtásával, monitoringjával és értékelésével foglalkozó találkozókra való részvétel költségeihez való hozzájárulás formáját öltheti. Szükségesnek látjuk a horizontális elvekkel foglalkozó civil monitoring bizottsági tagok részvételre fordított idejéhez, a szakmai háttér munka költségeihez és a társadalmi kommunikáció, hálózatépítés költségeihez való hozzájárulást a technikai segítségnyújtás forrásaiból.
